

Jobparathed

Overgangen mellem universitetsuddannelse og
arbejdsmarked for personer med handicap

inklusion

Udgivelser i inklusion-serien:

Anne Leth Pedersen
Studieeffektivitet og sproglige kompetencer

Anders Dræby Sørensen
Jobparathed

Michael Katzensteiner, Paula Ferrer-Sama, Gerhart Rott m.fl.
Guidance and Counselling in Higher Education

Jobparathed

Overgangen mellem universitetsuddannelse og
arbejdsmarked for personer med handicap

Anders Dræby Sørensen

Rådgivnings- og støttecentret Aarhus Universitet

inklusion

© 2006 Anders Dræby Sørensen
og Rådgivnings- og støttecentret, Aarhus Universitet

Omslagslayout: Helmuth Mikkelsen

Sats: Times New Roman 12/14,4
Tryk: Narayana Press, www.narayanapress.dk

ISBN: 87-991244-2-4

Rådgivnings- og støttecentret
Aarhus Universitet
Bygning 1453, Nobelparken
Jens Chr. Skous Vej 3
8000 Århus C

Telefon: 8942 2375
Fax: 8942 2374
Email: studiecenter@au.dk
Web: www.rsc.au.dk

Indholdsfortegnelse

Serieforord af Willy Aastrup.....	7
1. Sammenfatning.....	9
1.1 Opgaven.....	9
1.2 Metode.....	10
1.3 Rækkevidde.....	10
1.4 Resultater.....	10
2. Indledning.....	13
2.1 Baggrund.....	13
2.2 Problemstilling.....	16
2.3 Formål.....	18
3. Planlægning af erhvervsvejlednings- og udslusningsindsats.....	21
3.1 Erhvervsplanlægning i uddannelsen.....	21
3.2 Erhvervsforberedelse af uddannelsen.....	22
4. Undersøgelse af arbejdsmarkedsforhold og muligheder.....	25
4.1 Indledende diskussion af handicap og arbejdsmarkedsforhold.....	26
4.2 Profil for gruppen af studerende ved Rådgivnings- og støttecentret.....	29
4.3 De studerendes forventninger.....	49
4.4 De studerendes ønsker.....	59
4.5 De studerendes behov.....	65
4.6 De studerendes vurdering af den planlagte indsats.....	79
5. Konklusioner og anbefalinger.....	87
5.1 Generelle problemstillinger omkring overgang til arbejdsmarked for akademikere med handicap.....	87
5.2 Problemstillinger omkring handicappede universitetsstuderendes forventninger, ønsker og behov til overgangen mellem uddannelse og arbejdsmarked.....	90

5.3	Anbefalinger	95
6.	Referencer	102

Serieforord af Willy Aastrup

Det er en stor fornøjelse at kunne præsentere denne publikation i Aarhus Universitets Rådgivnings- og støttecenters serie ”Inklusion”. Serien er en synliggørelse og formidling af centrets anvendelsesorienterede forskning og udvikling hvor erhvervelsen af ny viden og indsigt sker med klart sigte på bestemte praktiske mål og anvendelser; afklaring af de grundlæggende studiemæssige vanskeligheder og deres omfang, samt den intervenserende praksis i form af rådgivning og støtte.

Idégrundlaget og visionen for den specialpædagogiske indsats kommer til udtryk i en samlet strategi i forhold til indsatsen over for studerende med specifikke studiemæssige vanskeligheder. Strategien formuleres ud fra en overordnet målsætning om at fremme integration og inklusion af studerende med specifikke studiemæssige vanskeligheder i studie- og uddannelsesmiljøet på de videregående uddannelser gennem en målrettet og koordineret pædagogisk og rådgivningsfaglig indsats af højeste kvalitet. Denne målsætning tænkes opnået gennem følgende strategiaspekter:

- Den rådgivningsfaglige og pædagogiske indsats skal baseres på udvikling af en tværgående viden om karakteren af de specifikke studiemæssige vanskeligheder og de institutionelle, individuelle, sociale og kulturelle sammenhænge, som vanskelighederne må forstås inden for rammerne af.
- Den rådgivningsfaglige og pædagogiske indsats skal tilrettelægges på baggrund af en forskningsbaseret viden om sammenhænge mellem indsats og effekt, der er sensitiv over for konkrete og specifikke, situationelle og individuelle forhold, og som dermed kan understøtte den konkrete praksis.
- Den rådgivningsfaglige og pædagogiske indsats skal afstemmes med den enkelte studerendes specifikke vanskeligheder i forhold til det aktuelle studiefag og -trin med henblik på i videst mulige omfang at kompensere for vanskelighederne, så den studerende kan leve op til uddannelsens generelle og specifikke kvalitetskrav.
- Den rådgivningsfaglige og pædagogiske praksis skal struktureres

omkring udvikling og anvendelse af kvalitetssikrede metoder, der er adækvate i forhold til de studerendes specifikke vanskeligheder og behov.

Disse strategiaspekter fordrer, at den specialpædagogiske indsats tager udgangspunkt i en reflekteret rådgivningsfaglig og pædagogisk praksis. Således må praksis være knyttet til en vidensproduktion, som finder sted i et tæt samspil med vidensanvendelse og praksislæring og involverer en snæver sammenhæng mellem udviklingsprojekter og forskning.

I denne publikation sættes der fokus på handicappede studerendes forventninger og perspektiver på deres erhvervsmuligheder efter endt uddannelse. Undersøgelsen viser at studerende med handicap ikke har store forventninger til deres muligheder.

Det er der flere grunde til. For det første er der en manglende tro på imødekommenhed hos en kommende arbejdsgiver der forventes kun at kunne se problemer og ikke potentiale. Måske fordi de handicappede studerende har mange dårlige erfaringer fra uddannelsessystemet som danner en klangbund for de negative forventninger. For det andet er der hos de handicappede studerende en mangel på tillid til at de har tilstrækkelige kvalifikationer til at kunne begå sig på arbejdsmarkedet. Men for det tredje er en del af de handicappede studerende også opmærksomme på at de mangler konkrete erhvervs erfaringer fra mere eller mindre fagrelevante studenterjobs, der også for en potentiel arbejdsgiver kan dokumentere indsigt i en ”arbejdskultur”.

I almindelighed må uddannelse anses som en primær vej til arbejdsmarked og dermed til inklusion i samfundet i almindelighed, men i bogen peges der på nogle problemstillinger (barrierer) som gør overgangen til arbejdsmarkedet vanskelig for handicappede akademikere. Den erhvervsvejlednings- og udslusningsindsats som universitetet, især i de senere år, ellers har igangsat vurderes som utilstrækkelig og ikke målrettet de særlige behov handicappede personer har. I bogen fremsættes forslag til en målrettet erhvervsvejlednings- og udslusningsindsats for handicappede studerende.

1. Sammenfatning

1.1 Opgaven

Denne bog præsenterer en undersøgelse af overgangen fra universitetsuddannelse til arbejdsmarked for studerende med et eller flere handicap. Undersøgelsen er rekvireret af Århus Kommune og er blevet gennemført af konsulent Anders Dræby Sørensen fra Rådgivnings- og støttecentret på Aarhus Universitet i perioden marts 2004 – juni 2005. Sørensen er blevet bistået af projektmedarbejder Thorkild Olesen og centerleder Willy Aastrup fra Rådgivnings- og støttecentret.

Undersøgelsen tager dels udgangspunkt i den aktuelle beskæftigelsespolitiske vision om at udvikle et rummeligt arbejdsmarked i det omfang denne vision knytter sig til registreringen af en væsentlig lavere beskæftigelsesgrad blandt akademikere med et handicap end blandt akademikere uden et handicap. Dels tager undersøgelsen udgangspunkt i, at sektoransvarlighedsprincippet giver universiteterne et selvfølgeligt ansvar for at medtænke handicapdimensionen i deres ydelser til deres studerende, dels i at den i Folketinget nyligt vedtagne *Lov om vejledning af uddannelse og erhverv* foreskriver en målrettet erhvervsvejlednings- og udslusningsindsats for især unge med særlige behov.

Opgaven for undersøgelsen har bestået i at give en:

- A.** Analyse af problemstillingerne omkring overgangen fra uddannelse til arbejdsmarked for universitetsstuderende med et handicap, hovedsageligt som disse problemstillinger ser ud fra disse studerendes perspektiv.
- B.** Vurdering af behovet for en målrettet erhvervs- og udslusningsindsat for universitetsstuderende med et handicap med anbefalinger til en fremtidig praksis på området.

1.2 Metode

Målet med undersøgelsen er ikke at beskrive og bedømme, hvorvidt en uddannelse ved universitetet rent faktisk udstyrer universitetsstuderende med handicap med brugbare og relevante arbejdsmarkeds-kvalifikationer. I stedet vil undersøgelsen tage form af en struktureret kvalitativ analyse af disse universitetsstuderendes egne perspektiver på deres kommende udslusning i erhvervslivet. Dette kan også udtrykkes således, at målet er at lave en fænomenologisk afdækning af overgangen mellem uddannelse og arbejdsmarked, som den viser sig i de studerendes væren-i-verden. Til det formål er der i undersøgelsen benyttet en kombination af kvalitative interviews og spørgeskemakortlægning omkring de studerendes forventninger, ønsker og behov til en erhvervsvejlednings- og udslusningsindsats.

1.3 Rækkevidde

Undersøgelsen tager specifikt udgangspunkt i forholdene omkring Rådgivnings- og støttecentret ved Aarhus Universitet. Dette center er foreløbigt det eneste af sin art i Danmark, som varetager en koordineret indsats over for studerende med studiemæssige vanskeligheder inden for universitetssektoren. Undersøgelsen er baseret på bearbejdning af skriftligt materiale samt samtaler med og spørgeskemasvar fra 88 af de studerende med handicap, som var tilknyttet Rådgivnings- og støttecentret den 1. februar 2004.

1.4 Resultater

Undersøgelsen dokumenterer og bekræfter formodningen om, at der knytter sig nogle specifikke problemstillinger til overgangen mellem universitetsuddannelse og arbejdsmarked for studerende med et handicap.

Gruppen af studerende med handicap, der for øvrigt langt fra udgør nogen heterogen gruppe af mennesker, er i forskelligt omfang præget af nogle særlige karakteristika, som bevirker, at de møder barrierer på

deres vej fra uddannelse til arbejdsmarked. Først og fremmest kan et handicap generelt set indebære en nedsat arbejdsevne, hvilket oftest vil medføre en begrænsning af beskæftigelsesmuligheder for den enkelte. For det andet er gruppen af studerende overordnet set kendetegnet ved en høj dimissionsalder og en kønsmæssig overvægt af kvinder, der sammenholdt med en almindelig orientering mod ledighedsramte fagområder og en vis tendens til at følge uddannelsen som led i en revalideringsordning indskrænker muligheden for at opnå fuld beskæftigelse på ordinære vilkår med én eller anden form for vidensarbejde. Endelig er gruppen af studerende med et handicap karakteriseret ved at få mindre praksiserfaring under studiet end andre studerende i forbindelse med specialesamarbejde, praktik og (relevant) studiejob. Sådanne praksiserfaringer gør almindeligvis CV'et mere klar til jobsøgning og forbedrer de fremtidige beskæftigelsesmuligheder, hvorfor også denne faktor er med til at hæmme overgangen fra uddannelse til arbejdsmarked for akademikere med handicap.

En anden væsentlig dimension i forhold til problemstillingerne omkring overgangen fra uddannelse til arbejdsmarked for studerende med handicap og deres beskæftigelsesmuligheder består i disse studerendes egne erfaringer, motivationer og holdninger til at skulle i beskæftigelse – aspekter, som udtrykkes i deres forventninger, ønsker og behov til den pågældende overgang fra uddannelse til arbejdsmarked. Undersøgelsen viser, at der er en proportional sammenhæng mellem omfanget af de studerendes funktionsnedsættelse og deres tillid til egne arbejdsevner, imødekommenhed fra potentielle arbejdsgivers side og mulighed for at opnå ansættelse på ordinære vilkår. Samtidig har studerende med betydelige funktionsnedsættelser som blindhed, cerebral parese og lignende også gjort sig langt færre overvejelser end andre studerende omkring konkrete fremtidige erhvervs muligheder, og de har også en mindre tendens til at tro på deres uddannelse som et middel til at komme i beskæftigelse end de adspurgte studerende med mindre betydelige handicap. Disse studerende med betydelige handicap oplever da også et meget stort behov for en erhvervsvejlednings- og udslusningsindsats, der er målrettet lige netop deres individuelle muligheder og begrænsninger. Dette behov er dog også udpræget i resten af den undersøgte gruppe

af studerende fra Rådgivnings- og støttecentret, som har en klar tilbøjelighed til at være kritiske over for universitetets indsats på området. En særlig gruppe af studerende udgøres af personer med dysleksi, som har en større tendens til pessimisme i forhold til fremtidige beskæftigelsesmuligheder end andre studerende med mindre betydelige handicap. Dette forhold må ses i relation til, at denne gruppe af personer ofte har mødt megen modstand og fordomsfuldhed igennem uddannelsessystemet på grund af deres sproglige handicap og måske derfor er karakteriseret ved en vis grad af sortseeri angående fremtiden.

Undersøgelsen peger på, at der er et almindeligt udækket behov blandt universitetsstuderende med handicap for en mere målrettet erhvervsvejlednings- og udslusningsindsats, som tager udgangspunkt i lige netop deres individuelle forventninger, ønsker og behov med hensyn til at komme i beskæftigelse. En sådan indsats bør indgå som en integreret del af uddannelsesforløbet for at skabe en sammenhæng mellem uddannelsesplanlægning og erhvervsorientering. For nogle studerende vil man allerede ved afslutningen af uddannelsen med fordel kunne etablere en kontakt med den offentlige beskæftigelsesindsats med henblik på at forkorte ledighedsperioden mellem dimittering og jobansættelse.

2. Indledning

2.1 Baggrund

Denne bog dækker den første danske redegørelse for overgangen fra studier til arbejdsmarked for personer med handicap, der er studerende på en lang videregående uddannelse.

Bogens overordnede baggrund består i den aktuelle beskæftigelsespolitiske vision om at udvikle et rummeligt arbejdsmarked, hvor alle får mulighed for at anvende deres ressourcer. Bogen knytter sig til visionen ved at fokusere på den politiske indsats for at styrke inklusionen af handicappede på det danske arbejdsmarked.

Det afgørende mål for denne indsats består i at skabe en lettere tilgængelighed til arbejdsmarkedet, så personer med handicap kan indgå på lige fod med andre og få del i den livskvalitet, der er forbundet med et aktivt arbejdsliv (Regeringen (2004)).

På den måde vil man for det første kunne nå et mål om at reducere konsekvenserne af et handicap i forhold til arbejdet, så flere personer med handicap kommer i arbejde og færre risikerer en langvarig udstødelse fra arbejdsmarkedet, hvor de modtager overførselsindkomst.

For det andet vil man, ved at fremme lige muligheder og lige deltagelse, kunne nå et mål om at forebygge nogle andre sociale eller psykologiske udstødemekanismer i tilværelsen. Indsatsen vil således bidrage til at give personer med handicap en anden social status som gruppe i samfundet og få psykologiske konsekvenser for de enkelte personers selvopfattelse.

I det danske samfund betragtes uddannelse som den primære vej til arbejdsmarkedet og dermed som den afgørende faktor for arbejdskarrierens udformning. Uddannelse er ganske enkelt den eneste farbare

vej til en rodfæstet tilknytning til arbejdsmarkedet. I det moderne videnssamfund, hvor arbejdskraftens kompetence er vigtigere end nogensinde før, stilles der oven i købet stigende krav til borgerne om livslang læring¹. Derfor er missionen om at inkludere personer med handicap på arbejdsmarkedet også snævert forbundet med en mission om at integrere personer med handicap i uddannelsessystemet, ved at de sikres lige uddannelsesmuligheder via fuld tilgængelighed og relevante støtteforanstaltninger på uddannelsesinstitutionerne.

For at en udbygget indsats for handicappede på uddannelses- og opkvalificeringsområdet får nogen betydning for de handicappedes inklusion på arbejdsmarkedet, er det imidlertid en klar forudsætning, at der eksisterer en relevant kobling mellem uddannelse og arbejdsmarked. Således må uddannelsernes primære mål bestå i at udvikle en række bestemte arbejdsmarkedskvalifikationer, og der må gives en fleksibel og velfungerende overgang mellem uddannelsessystem og arbejdsmarked.

Det danske uddannelsessystem består af forskellige niveauer, som strækker sig fra folkeskolen til de lange videregående uddannelser (LVU), der først og fremmest udbydes af universiteterne. Da universiteterne udspringer af en sammensat uddannelsestradition, der har omkring tusind års historie bag sig, udgør de på mange måder et selvstændigt område inden for uddannelsessystemet, der har sine egne karakteristika og rummer sine egne problemstillinger. Dette forhold vedrører også koblingen mellem universitetsuddannelser og arbejdsmarkedet, hvor de igangværende strukturelle forandringer på arbejdsmarkedet begynder at stille en række nye krav til udviklingen af disse uddannelser, så de modsvarer både arbejdsmarkedets og akademikernes behov for kompetenceudvikling og ændrede krav til faglighed. Derfor fordrer udviklingen også etableringen af et langt tættere samarbejde mellem universiteterne og arbejdsmarkedets forskellige parter.

Problemstillingen omkring tilpasning mellem universitetsuddannelserne og arbejdsmarkedet vedrører også missionen om at inkludere per-

1 Dette er ét af EU's centrale fokusfelter i fremtidens beskæftigelsespolitik og inklusion af personer med handicap

sonerne med handicap i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. I 2000 påbegyndte man gennemførelsen af sektor-ansvarlighedsprincippet på de danske universiteter, som betød, at ansvaret for at integrere de universitetsstuderende med handicap blev overdraget til universiteterne selv. Således blev det nu universiteternes egen opgave at varetage indsatsen over for studerende med særlige behov for vejledning, rådgivning og hjælpemidler i uddannelsen. Ved varetagelsen af denne opgave har universiteterne overvejende fokuseret på den specielle indsats over for de studerende med handicap i forbindelse med deres optagelse på universitetet og efterfølgende gennemførelse af uddannelsen (Aastrup (1999)).

I forlængelse af de stigende krav til universiteterne om at tilpasse deres uddannelser til arbejdsmarkedet og dermed lette de studerendes overgang til beskæftigelse bliver det imidlertid også universiteternes ansvar at varetage de særlige behov, som de studerende med handicap måtte have i forhold til arbejdsmarkedstilpasning og -overgang.

Det er først og fremmest tilpasningen og overgangen mellem universitetsuddannelse og arbejdsmarked for personer med handicap – og universiteternes ansvar i den forbindelse – som udgør bogens baggrund.

Bogen tager i den forbindelse udgangspunkt i forholdene omkring Rådgivnings- og støttecentret² ved Aarhus Universitet. Dette center er foreløbigt det eneste af sin art i Danmark, som varetager en koordineret indsats over for studerende med studiemæssige vanskeligheder i LVU-sektoren. Rådgivnings- og støttecentret fungerer derfor ikke blot som omdrejningspunkt for de vedvarende bestræbelser på at inkludere personer med handicap og andre personer med særlige behov for pædagogisk rådgivning, undervisning og kompenserende teknologi på Aarhus Universitet. Det har tillige en vigtig funktion som spydspids samt videns- og erfaringsbank i forhold til den landsdækkende virkeliggørelse af ligebehandling og tilgængelighed for personer med handicap i LVU-sektoren.

2 Tidligere Studiecenter for studerende med særlige behov og Studiecenter for synshandicappede

Det er Rådgivnings- og støttecentrets erfaring, at der er behov for at udvikle og afprøve en mere effektiv erhvervsvejledning og udslusningsordning, særligt beregnet for universitetsstuderende og nyuddannede akademikere med handicap. I det følgende vil problemstillingerne omkring denne erfaring blive uddybet.

2.2 Problemstilling

Forslaget om den omtalte erhvervsvejledning og udslusningsordning udspringer af et konkret problem med inklusionen af akademikere med handicap på arbejdsmarkedet:

I forbindelse med tilpasningen mellem længere videregående uddannelse og arbejdsmarked viser det sig, at perioden fra tidspunktet for erhvervelsen af kandidatbevis til tidspunktet for opfangelse af den offentlige beskæftigelsesindsats er alt for lang for handicappede akademikere.

Som situationen ser ud for indeværende, opfanges de handicappede akademikere først af den pågældende indsats, når der er forløbet enten ½ år (for personer under 30 år) eller 1 år (for personer på mindst 30 år) efter dimission. Det hænder som regel i forbindelse med det tilbud om aktivering, som alle andre dimittender også modtager efter en tilsvarende ledighedsperiode.

Principielt set har personer med et fysisk eller et psykisk handicap de samme erhvervsmæssige muligheder som alle andre. Mange personer med et sådant handicap arbejder også allerede på det almindelige arbejdsmarked under de samme vilkår som enhver anden. Som det samtidig er blevet påvist, har personer med et handicap imidlertid mange barrierer for at komme i beskæftigelse i forhold til ikke-handicappede (SFI (2003); Gunnarsen (2001)). Disse barrierer viser sig også for nydimitterede akademikere med et handicap, som modsat ikke-handicappede dimittender i langt højere grad er nødsaget til at vente med at komme i nogen som helst form for beskæftigelse, indtil de modtager et aktiveringstilbud. Da disse personers inklusion på arbejdsmarkedet

altså bedst muliggøres gennem en af de gængse ordninger i den aktive beskæftigelsesindsats og ikke gennem selvstændigt organiseret jobsøgning, må den omtalte ventetid vurderes at være ”uhensigtsmæssig”.

Der eksisterer ganske vist lovgivning, der skal sikre personer med handicap støtte i forhold til inklusion på arbejdsmarkedet, jf. *Lov om kompensation til handicappede i erhverv* samt isbryderordningen i *Lov om en aktiv beskæftigelsespolitik*. For nydimitterede akademikere med et handicap er der imidlertid et problem med disse lovgivninger, som består i, at kompensationsloven fortrinsvis yder støtte til handicappede, der allerede er i erhverv, mens isbryderordningen fordrer, at man kan finde en arbejdsgiver, som vil ansætte en medarbejder med handicap i op til 1 år.

Der er en række andre barrierer for beskæftigelsesmuligheder for personer med handicap, som ikke nødvendigvis er specielle for de personer med handicap, der har en akademisk uddannelse. Alligevel udgør disse barrierer en væsentlig baggrund for, at perioden mellem dimission og beskæftigelse bliver så langstrakt for en stor del af akademikerne med handicap. En del af barriererne repræsenteres af karakteristika ved samfundets og arbejdsmarkedets kultur, og en del repræsenteres af karakteristika ved gruppen af personer med handicap:

I. Som det fremgår af Socialforskningsinstituttets rapport ”Barrierer for handicappedes beskæftigelsesmuligheder” (2003), udvikler den danske arbejdsmarkedsstruktur sig mod en serviceorienteret produktionsform, hvilket repræsenterer en beskæftigelsesbarriere for personer med kommunikative og indlæringsmæssige funktionsnedsættelser. Samtidig er danske virksomheder karakteriseret ved at prioritere fastholdelse af marginaliseringstruede medarbejdere frem for integration af nye medarbejdere med handicap. På virksomhederne suppleres dette forhold af en række holdningsmæssige barrierer, der knytter sig til de praktiske problemer i organiseringen af arbejdet, som ansættelse af personer med handicap kan indebære. Endeligt eksisterer der på virksomhederne nogle reservationer af en mere generel karakter, der manifesterer sig i en usikkerhed over for

Thank You for previewing this eBook

You can read the full version of this eBook in different formats:

- HTML (Free /Available to everyone)
- PDF / TXT (Available to V.I.P. members. Free Standard members can access up to 5 PDF/TXT eBooks per month each month)
- Epub & Mobipocket (Exclusive to V.I.P. members)

To download this full book, simply select the format you desire below

